

سبک زندگی ایرانی - اسلامی قربانی تغییرات فرهنگی حاصل از توسعه شهرها

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی با بیان اینکه توسعه شهری باعث ایجاد فرهنگی جدید در ساختار شهری و سبک زندگی می‌شود، تصریح کرد:

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی با بیان اینکه توسعه شهری باعث ایجاد فرهنگی جدید در ساختار شهری و سبک زندگی می‌شود، تصریح کرد: در نتیجه نمی‌توان به سادگی به سبک زندگی قدیمی که برگرفته از فرهنگ باستانی و اسلامی بود، بازگشت. سیطره نوکیسگان و جلوگیری از توسعه بافت شهری بر مبنای سبک زندگی ایرانی - اسلامی

با توجه به رشد سریع شهرنشینی در کشور، که از دهه‌های گذشته آغاز شده است، باید اندیشید که آیا این مقوله با موازین تاریخی و اسلامی این سرزمین هماهنگی دارد یا شهرها بدون در نظر گرفتن شرایط اجتماعی از لحاظ تمدن شهری، که به معماری اصیل ایرانی - اسلامی متکی است، بر مبنای سبک‌های غیرایرانی و غیربومی رشد می‌کنند. تاریخ این مرز و بوم گواه محکمی در مورد سبک باشکوه ایرانی - اسلامی در ایجاد تمدن شهری است، اما متأسفانه طی دهه‌های اخیر و با توسعه ای شاید ناهمگون در زمینه گسترش حوزه شهری، شاهد بزرگتر شدن بیش از پیش شهرهای صنعتی و مدرن بدون احتساب میانی و معماری سنتی و بومی، که الهام‌گرفته از سبک ایرانی - اسلامی است، هستیم.

سرعت توسعه ناهمگون شهرهای کشور به ویژه کلان‌شهرهایی مانند تهران، که نزدیک به یک پنجم جمعیت کشور را در خود جای داده، باعث غفلت از حفظ سنت‌ها و موجب فراموشی سبک‌های تأثیرگذار ایرانی - اسلامی در طراحی و معماری ساختار شهرها شده است. بدین منظور با امان‌الله قرآنی‌مقدم، جامعه‌شناس و عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی، در مورد بررسی کالبدی شهر ایرانی - اسلامی برای پاسخ به نیازهای انسان مدرن به گفت‌وگو پرداختیم که مشروح آن را در ادامه می‌خوانید.

طبق تجربه چند صد ساله ایرانیان در معماری شهری، سیمای یک شهر ایرانی - اسلامی، که شرایط روز را نیز مد نظر قرار دهد، باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

به طور کلی فناوری، بافت ساخت و ساز شهرهای صنعتی همچون تهران و دیگر شهرهای بزرگ کشور را تغییر داده و بافت جمعیتی در این شهرها به پدیده آپارتمان‌نشینی روی آورده که به دلخواه مردم نبوده، بلکه توسعه فناوری و ازدیاد جمعیت باعث آن شده است. مقام معظم رهبری اول فروردین ۹۷ در مشهد مقدس بیان کردند: «فناوری به همراه خود فرهنگ می‌آورد». این سخنان حاکی از مطالعات عمیق ایشان درباره جامعه‌شناسی است.

امروزه با وجود توسعه فضای شهری و ورود فناوری‌های مدرن و نیز ازدیاد فراوان جمعیت، بافت سنتی و قدیمی شهرها، که خانه‌های یک طبقه و دو طبقه داشت، پاسخگوی نیاز شهری نیست. این مسئله باعث ساخت برج‌ها و برتری پدیده آپارتمان‌نشینی در فضای شهری امروز شده است. با ایجاد پدیده آپارتمان‌نشینی و برج‌نشینی، روابط بین افراد نیز تغییر می‌کند؛ چراکه در این شرایط فرهنگ خاصی بین افراد مختلف به وجود می‌آید که باعث می‌شود شهرهای بزرگی مانند تهران و کرج فرهنگ سنتی خود را از دست دهند.

طبق فرمایش رهبر معظم انقلاب اسلامی، دور شدن از فضای سنتی در شهرهایی مانند یزد و میبد نتیجه فناوری است. البته با ورود فناوری به کشور و نیز توسعه فضای شهری براساس آن، چاره‌ای جز ایجاد فضای شهری به شکل کنونی وجود ندارد؛ چراکه اگر بخواهیم فضای شهری همانند قدیم باشد، نیاز به میلیون‌ها مترمربع زمین و دیگر امکانات داریم که چنین امری محال است. بنابراین، شهرهای بزرگ صنعتی روزه روز از بافت فرهنگی و سنتی دور و با شرایط جدید سازگار می‌شوند. البته هنوز برخی مناطق شهری به ویژه در تهران به شکل سنتی باقی مانده‌اند که رفته رفته در مسیر توسعه شهری قرار می‌گیرند.

البته در شرایط کنونی پدیده آپارتمان‌نشینی مزایایی دارد، یعنی در مقایسه با هزینه‌های احداث خانه‌های سنتی که هر خانه برای یک خانواده ساخته شده و به امکانات مختلف شهری همچون آب، برق و گاز نیاز دارد، خانواده‌های زیادی می‌توانند در برج‌ها و آپارتمان‌ها زندگی کنند و از امکانات مختلفی بهره‌مند باشند. با توجه به این مسائل، تمامی شهرهای ایران در آینده‌ای نه چندان دور به سمت توسعه شهری حرکت می‌کنند. البته شهرهای صنعتی همچون تهران توسعه بیشتری داشته‌اند و برج‌ها و آپارتمان‌های فراوانی در آنها ساخته شده است. پس این امر اجتناب‌ناپذیر بوده و شهرهای کشور بنا به دلایل مختلفی روزه روز توسعه می‌یابند.

آیا سیمای شهری امروز حس آرامش و به یاد خدا بودن را به جامعه منتقل می کند؟

به یاد خدا بودن جمعیت شهری موضوعی قلبی و شخصی است و سیمای شهری قاعداً تأثیر چندانی بر این موضوع ندارد. در سیمای شهری امروز علی رغم توسعه فراوان فضای شهری، از ساخت بناهای مقدسی مانند مساجد و حسینیه ها غفلت نشده است. رابطه انسان با خداوند قلبی است و این طور نیست که بگوییم اگر بافت شهری سنتی بر جامعه امروز حاکم باشد، همه به یاد خدا خواهند بود و سیمای شهری جدید باعث دوری مردم از خدا شده است. امروزه علی رغم حفظ بافت سنتی در برخی مناطق تهران، انواع جرایم نیز در آنها مشاهده می شود.

اصولاً دین عاملی بازدارنده از جرایم بوده و اثرات مثبت زیادی دارد. زمانی که وجود اماکن مقدس در فضای شهری به خوبی مشهود باشد، اصل دین به جامعه القا می شود که ربطی به سیمای قدیم و جدید شهر ندارد. بدون شک مسجد یکی از عوامل به یاد خدا بودن و ایجاد حس آرامش در فضای شهری است، اما این امر باعث نمی شود که بتوانیم بگوییم در فضای آپارتمان نشینی و برج های مسکونی کسی به یاد خدا نیست. البته شاید باورهای عقیدتی افراد و خانواده هایی که با فرهنگ های متفاوت آپارتمان نشین هستند در قیاس با خانواده های فضای سنتی شهر کمرنگ باشد. ممکن است حضور افراد مختلف از گروه های متنوع شهری، روستایی و ... در شهرک های حاشیه نشین تهران و شهرهای بزرگ باعث کاهش یاد خدا و آرامش در فضای شهری شود که این امر قطعیت ندارد و نمی توان گفت که فضای شهری جدید موجب دوری از یاد خدا شده است. طبق تحقیقاتی که چند سال پیش انجام شد، میزان جرایمی نظیر فحشا در بافت سنتی شهری بیشتر است، زیرا کنترل و نظارت اجتماعی کمتر است.

امکان تحقق سبک زندگی ایرانی - اسلامی در معماری شهری کشور تا چه میزان وجود دارد؟

امکان تحقق چنین امری بسیار اندک است؛ چراکه توسعه شهری باعث ایجاد فرهنگی جدید در ساختار شهری و سبک زندگی می شود؛ در نتیجه نمی توان به سادگی به سبک زندگی قدیمی که برگرفته از فرهنگ باستانی و اسلامی بود، بازگشت. امروزه در شهرهای مختلف برج سازی و آپارتمان سازی یکی از شاخص های توسعه یافتگی است، یعنی کشورهای توسعه یافته به برج سازی روی می آورند. بنابراین در سیمای شهری جدید امکان تحقق سبک زندگی ایرانی - اسلامی وجود ندارد، اما می توان در احداث بناها و نمای آنها از المان های فضای شهری ایرانی - اسلامی استفاده کرد.

برای دستیابی به شهری که توانایی برطرف کردن تمامی نیازهای مادی و معنوی مردم را داشته باشد چه باید کرد؟

باید به متغیرهای متفاوتی همچون فرهنگ، روابط اجتماعی مختلف و نیازهای افراد در سنین مختلف توجه کرد. بنابراین، برای ایجاد شهرهای جدید باید مناسبات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در نظر گرفته شود تا مردم بتوانند به رفع نیازهای مادی و معنوی خود اقدام کنند. بدین منظور باید پیش از احداث شهرهای جدید، مسئولان و مهندسان سازه های مختلف شهری، نقشه جامعی را تهیه کنند و در آن اماکن مختلفی همچون بازارهای مختلف اقتصادی و تجاری، بناهای مذهبی و پرورشی، بیمارستان ها، سالن های اجتماعات و ورزشگاه وجود داشته باشد تا مردم برای رفع نیازهای خود به شهرها و مناطق دیگر مراجعه نکنند.

متأسفانه برخی از شهرهای جدید نمی توانند نیازهای ساکنان خود را به خوبی برطرف کنند، چراکه نقشه جامع و کاملی برای احداث این شهرها وجود نداشته و نیازهای اساسی مردم مد نظر قرار نگرفته است. در فرهنگ امروز شهری مفهوم «چاردیواری اختیاری» معنا ندارد، زیرا خانواده های ساکن یک برج یا آپارتمان خواه یا ناخواه برای مسائل مختلف با یکدیگر ارتباط دارند که این امر گاه با رفع نیاز خانواده ها مرتبط است. بنابراین، وجود نقشه جامع شهری برای ایجاد شهرهای جدید و رفع نیازهای مادی و معنوی ساکنان آنها موضوع بسیار مهمی است که باید در نظر گرفته شود.

خبرگزاری ایکن